

Prosjektet
Elgkalven
Trampe

© Inga Borg AB

Prosjektet Elgkalven Trampe – bakgrunn, foreløpige funn og tanker

Bjørnar Ytrehus, veterinær, dr.med.vet., spesialist i vilthelse, Veterinærinstituttet

Naturdata^s

Viltkonferanse 2024
Scandic Hell, Værnes 7. - 8. november

ViltHOP

Helseovervåkings-
programmet for vilt

Veterinærinstituttet

Mål:

- innsikt og forståelse for hva vi gjør og kan gjøre i Trampe
- litt mer kunnskap om hva som kan påvirke elgkalvene

Plan:

- bakgrunnen for prosjektet
- foreløpige funn
- hypoteser om hvorfor
- mulige tiltak
- videre drift

Hvem er jeg?

- Birkeland, Agder
- natur og friluftsliv
- elg og fugl

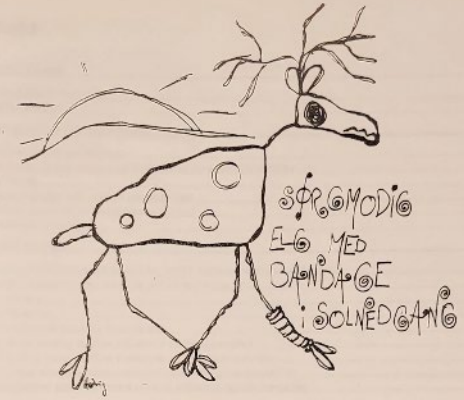
Foto: www.tradera.com; Myntkabinettet, Einar Ytrehus

Hvem er jeg...

- jordbruksskole
- Norges veterinærhøgskole
- ville bli

Foto: Norges vete

Beinskjørhet på elg i Agder

Morfologiske forandringer i knokkelvev sett i relasjon til mineralisering av bein og sporstoffstatus i lever

Fordypningsoppgave av

Bjørnar Ytrehus
stud.med.vet.

Harald M. Skagemo
stud.med.vet.

med veiledere

Gudbrand Stuve
Veterinærinstituttet

Tore Sivertsen
Veterinærinstituttet

Norges veterinærhøgskole 1996

Foto: Kristiane Hoel, Veterinærinstituttet, 2023

Veterinærinstituttet

- etablert 1891
- Ås, Sandnes, Bergen, Trondheim, Harstad og Tromsø
- «forvaltningsorgan med særskilt fullmakt»
- Landbruks- og matdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet
- 40 – 50 % av budsjettet over statsbudsjettet
- 335 ansatte
- mat, fôr, pattedyr, fugl, fisk

Vilthelse ved Veterinærinstituttet

- I øyeblikket 4 veterinærer, ingen teknikere eller biologer
- helse hos viltlevende dyr i hele Norge inkludert Svalbard
- alle arter krypdyr, amfibier, fugler, landpattedyr, marine pattedyr
- ViltHOP hjortevilt, moskus, hare, fjellrev
- rådgivning til folk flest, Mattilsynet, Miljø-/viltmyndighetene
- obduksjon, diagnostikk
- helseovervåking/-etterretning

ViltHOP

Helseovervåkings-
programmet for vilt

Elvbestanden på sitt laveste siden 1970-tallet

Avlyser elgjakt

I Farsund er elvbestanden så lav at enkelte jaktlag velger å avlyse årets elgjakt.

Av Tom Arild Støle
Publisert: 01.10.2009

Mandag starter elgjaktene i Farsund og Lyngdal samt mange andre kommuner. I Hægebostad derimot, startet jakten 25. september.

Andre jaktlag utsetter jaktstarten med flere uker.

- Jeg har hørt om et par jaktlag som ikke skal på jakt i år fordi de mener det er for få elg i terrenget og det ikke er forsvarlig i forhold til bestanden. De tar seg rett og slett et hvil/år, sier Jan Fredrik Sundt, skogbruksjef i Farsund kommune.
- Under forårets elgjakt ble det felt 17 elg i Farsund. Kvoten er i år som i fjor, 62.
- Elvbestanden i Farsund har gått dramatisk ned, og situasjonen er foruroligende, mener Sundt, som synes kvoten er kunstig høy i forhold til bestanden.

Skulle reduseres

På begynnelsen av 1990-tallet var elvbestanden i store deler av Vest-Agder så høy at det ble bestemt at den skulle reduseres kraftig. På den tiden var det så mye elg i terrenget at det ikke var nok mat til den i skogen. Dette resulterte i lave slaktevekter og mer skrapelige dyr.

- I Farsund har vi lyktes med nedskytningen, men jeg tror det er en ukjent faktor som gjør at bestanden ikke øker igjen. Skogen beltes ikke av egen lenger. For nå er det nok av mat, forklarer Sundt.
- Også i Lyngdal meides det om lite elg, noen få dager for elgjaktene starter.
- Det varierer nok fra område til område, men jevnt over føler jeg at det er lite dyr

Siste nytt: Solheim overveldet av støtte (11.10.04)

Søk fvn.no Søk

Sørlandsk elgforvaltning – tid for kursendring?

Nedgangen i den sørlandske elvbestanden har vært en villet og nødvendig utvikling. Bøtteressursene er over mange år vært allert høst belastet, og vi har i ettertid skjunt at elgtøtteren på litt tallet rett og slett var ekstrem.

ROALD HÆVERSTAD, LEDER, VEGUSDAL VILTLAG Publisert: 09 sep.2011 (09:23) Oppdatert: 09 sep.2011 (09:23)

Nå er bestanden mange steder redusert til omtrent 1/3 av toppnivået. Elgbeitet er, delvis med unntak for bjørk, tilsynelatende ikke mye forbedret enda, men det er tross alt langt færre dyr til å dele på godsakene, og en ser en del positive tendenser: Dyrene går bare på innmark ved skurning og nattetid – sjeldent i fullt dagslys – det beites lite nær bebyggelse og langs veiene, og en del av kalvene er både store og tunge.

På grunn av den allert store bestanden, har vi vært igjennom en nedskyttingsfase med relativt fri avskyting med hensyn til kjønn og aldersrammedisjning i uttaket. Råd fra faglig hold har ikke vært fulgt særlig nøye. Bestandsredusering var overordnet. Nå har vi imidlertid kommet i en situasjon der en dårlig styrt reduksjonsavskyting er i ferd med å gi en liten, men også lite produktiv bestand. Det vil si at man skyter færre og færre dyr, men bestanden går likevel nedover. (Det motsatte hadde vært mer naturlig: Skyter en færre dyr, øker bestanden...)

Fullst

Internet | Beskyttet modus: Av

NO 10:09 22.03.2012

150%

pa forskning.no/jobb

Sykere elg i sør

Eigen på Sørlandet har betydlig dårligere helse enn den som holder til lenger nord og på Østlandet. Sørlandselgen sliter med både nyretreball og beinbråst.

Syvonne Bessum
Journalist, NTNU
Onsdag 20. oktober 2010
kl. 05:00

Kun små endringer i vær og vind skal til for elgen flytter til nye områder. Slik står skogene konge til forskernes tjeneste som klimaverdier.

- Skat en elg, skaff en klimakvote...
- Hver tiende elg som overlever ulveangrep blir skudd
- Elg eller tammer
- Oppdrett av elg
- Bill.mrk: Stor okse søkes

Se også kortvart

Relaterte saker

- CO2 globalt og i Oslo
- Daffners rettigheter splitter forskere
- Forsnåds fluer drikker søg og dråttings
- CO2-kart skal kvalifisere klimaforstoring
- Mobiltelefon gir ADHD-symptomer
- Vii miljøreformene FN
- Sjømann skriver om på hjemmens historie
- Den globale temperaturen har flått ut
- Industrien grensvasker oljesandutvinning
- Hvorfor blir de frosne småfuglene igjen?
- På forsiden nå
- Sex på fugler luft under vingene
- Norske forskere kan få det lettere i Russland
- Venezia sykter kveiver
- Forsker fram sikrere ID-briller
- Gosmedmat trenger hjelpe ut
- CIA-sjefen jubler over disse
- Etnisk omsorg må på dagsorden
- Glimt fra fortida

ENERGI
UTVILKING
MILJØ
MAT
LANDBRUK
TEKNOLOGI
BIOLOGI
ØKONOMI
SKOG

FREMTIDENS
ETTERSPURTE
UTDANNING

AGDER fylkeskommune

Dataene fra forrige jaksstasjon viser at det igjen ble satt ny fellingsrekord for hjort i Agder, og at det for første gang ble felt flere hjort enn elg. Det ble felt til sammen nesten 3000 elg og hjort i Agder sist jakt, en økning på ca. 300 dyr fra året før. Antall felt hjort (1630) var for første gang høyere enn antall felt elg (1361), og hjorten utgjør dermed den viktigste jaktressursen i fylket.

Rådgiver i Agder fylkeskommune, Katrine Gunnarsli forteller at rapportene gir viktige svar og status for bestanden.

—Fellingsdataene kan si oss mer enn bare antallet dyr som felles - for eksempel kan vi se at kondisjonen for hjort fortsatt er akseptabel. For elg derimot er bestandskondisjonen dårlig. Elgkalvene i Agder har fortsatt svært lav vekt og aldri har antallet elgkuer som får kalv vært så lavt som nå.

Bobler på teen kan bety at penger er underveis

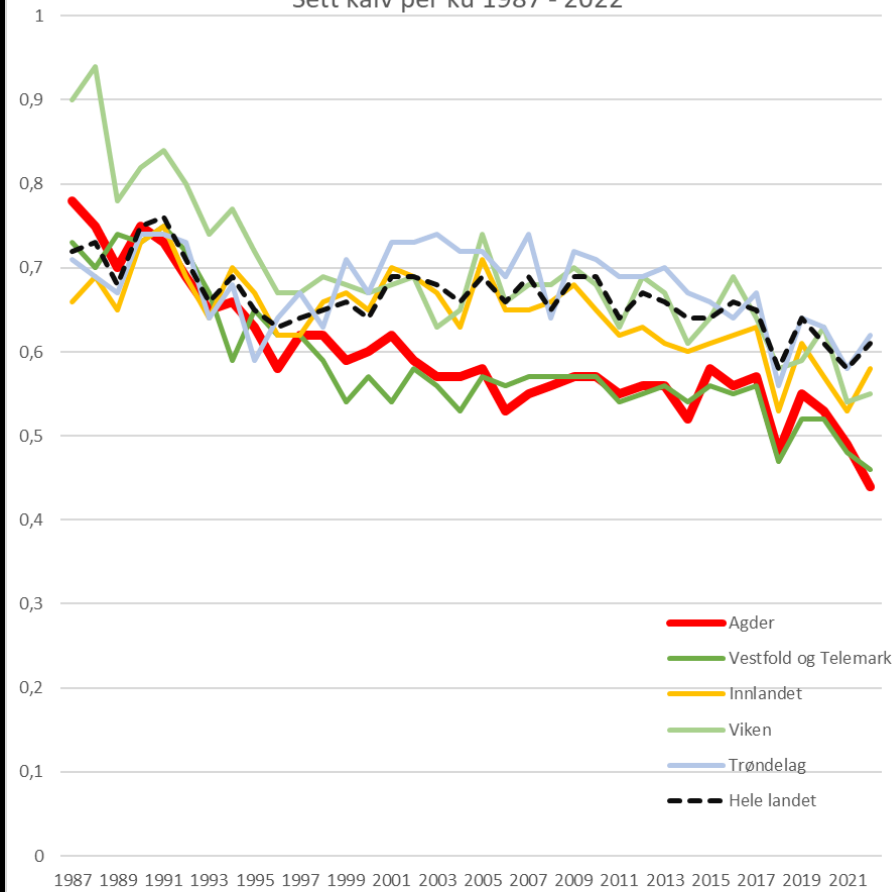
PENSJON SØR

KILDEN til kulturbegejstretene

PRISGUNSTIG INNENDØRS PARKERING

18-24 kr 19,- pr time (Max 40,-)
00-18 kr 8,- pr time (Max 40,-)

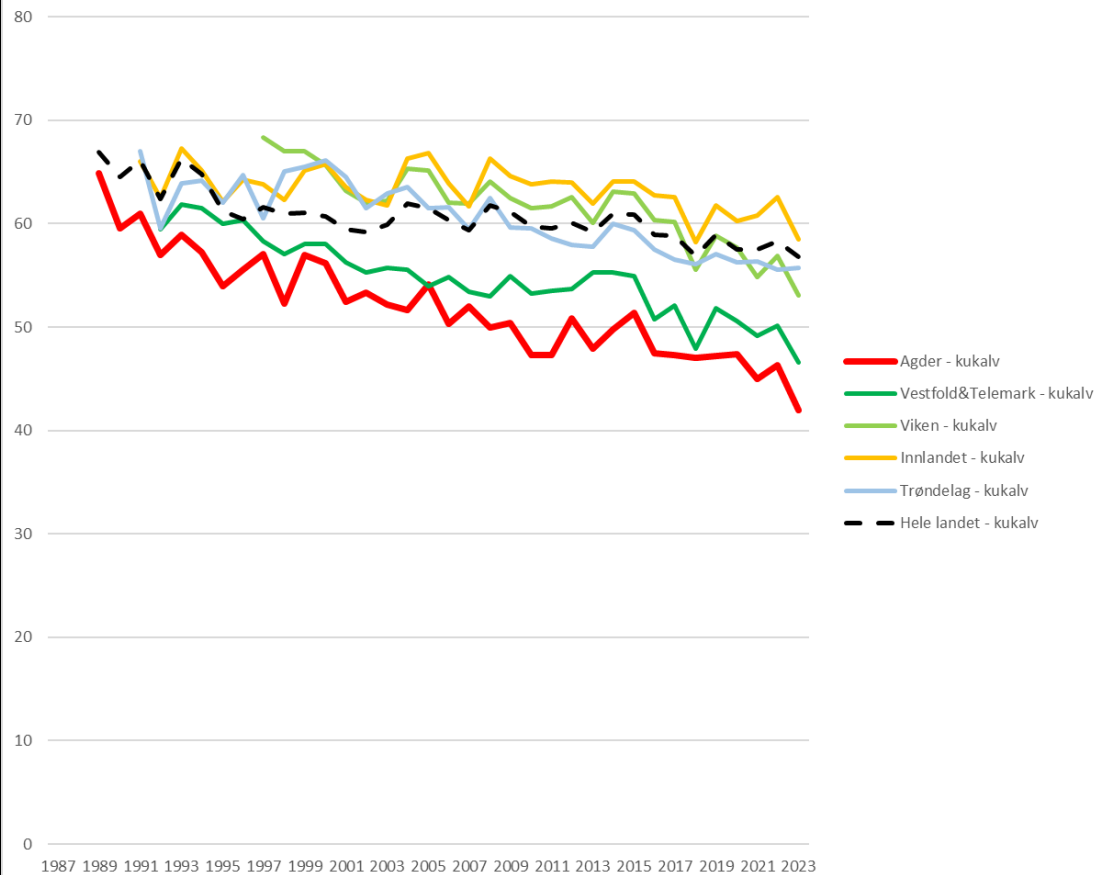
Sett kalv per ku 1987 - 2022

Hvorfor?

Sykdom?

Gjennomsnittlig slaktevekt for kupalver (kg)

Undersøkelser i Agder 2023

AGDER
fylkeskommune

- lokal innsamling
- 32 elgkalver
- prøve av milt og lunge

Øyvind Froland har faste rutiner på hva han gjør med de døde kalvene.
FOTO: BENEDICTE GOA LUDVIGSEN / NRK

Undersøkelser i Agder 2023

- 32 elgkalver
- milten undersøkt med molekylærbiologiske metoder ved Universitetet i Kaunas og prof. Olav Rosef

Tabell 1: Analyseresultater av 32 prøver fra elgkalver.

<i>Anaplasma phagocytophilum</i>	<i>Babesia</i> spp.	<i>Bartonella</i> spp.	<i>Borrelia</i> spp.
32/32	9/32	26/32	0/32
100%	28%	81,3%	0%

Undersøkelse av syke/selvdøde elgkalver i Agder og Vestfold/Telemark 2023

Prosjektansvarlig: Olav Rosef

Undersøkelser i Agder 2023

Vår vurdering:

- Interessant!
- Kan godt være en del av forklaringen
- Men smittestoffene har vært her lenge

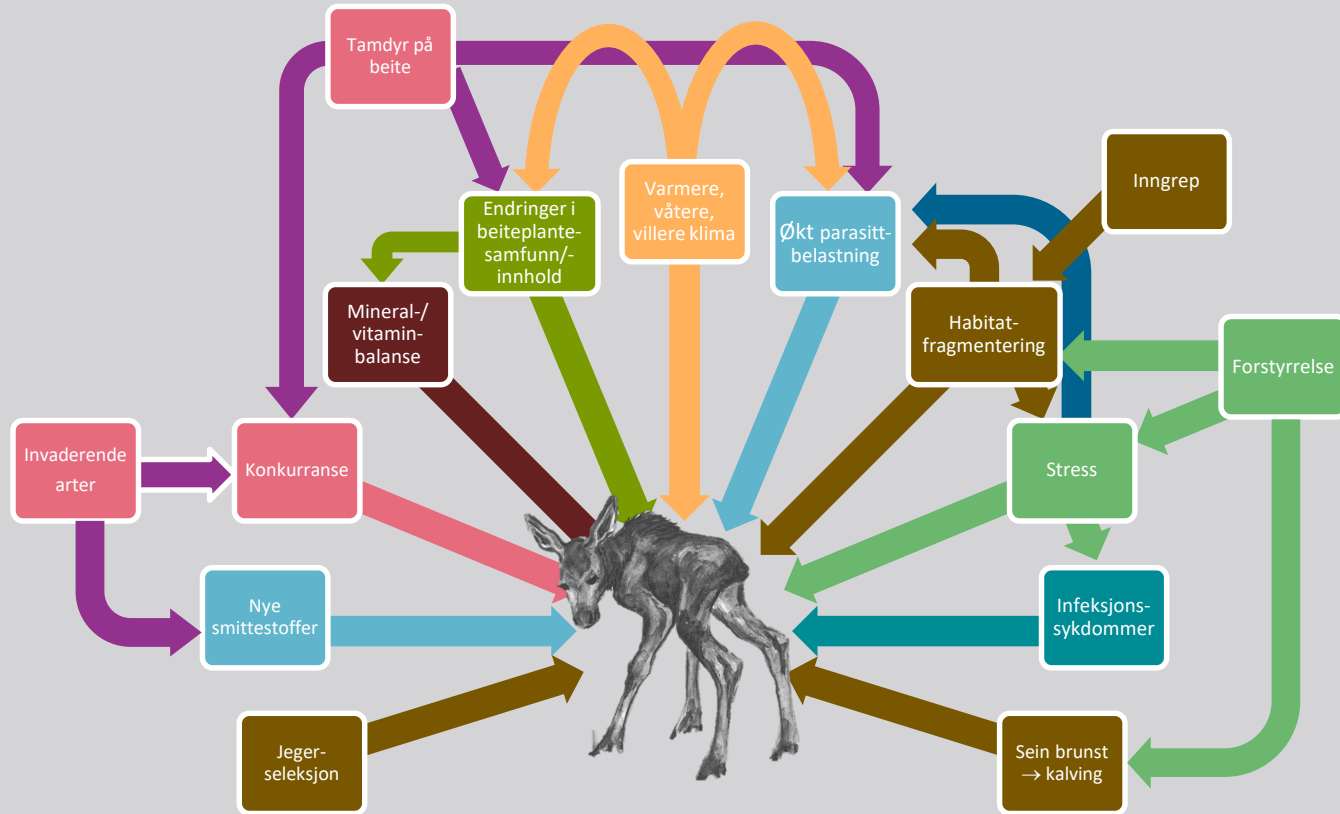
Hvorfor dør elgkalvene?

Undersøkelse av syke/selvdøde elgkalver i Agder og Vestfold/Telemark 2023

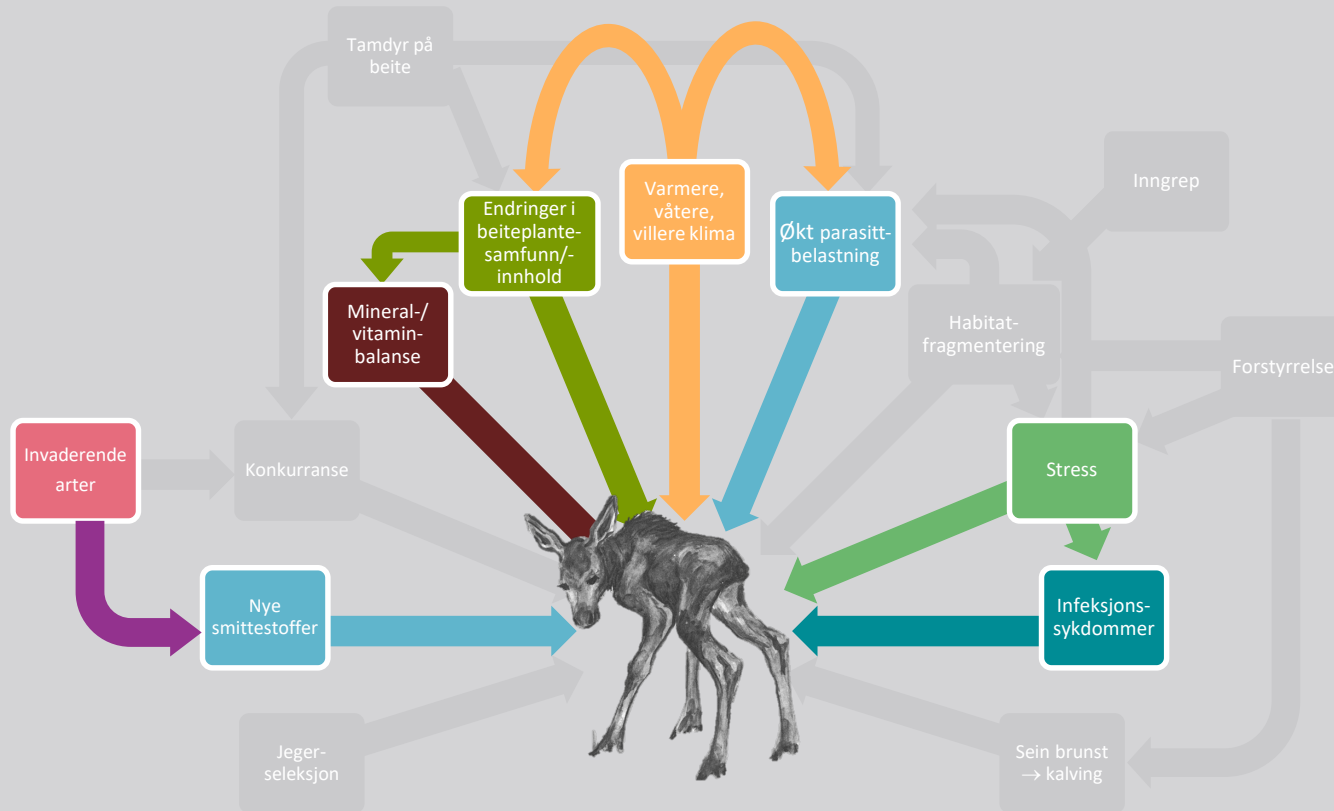

Prosjektansvarlig: Olav Rosef

Figur basert på «Willy Villrein i Villrede» utarbeidet av B. Ytrehus, NINA i 2015 og Inga Borgs «Elgen Trampe», Aschehoug, 1963

Figur basert på «Willy Villrein i Villrede» utarbeidet av B. Ytrehus, NINA i 2015 og Inga Borgs «Elgen Trampe», Aschehoug, 1963

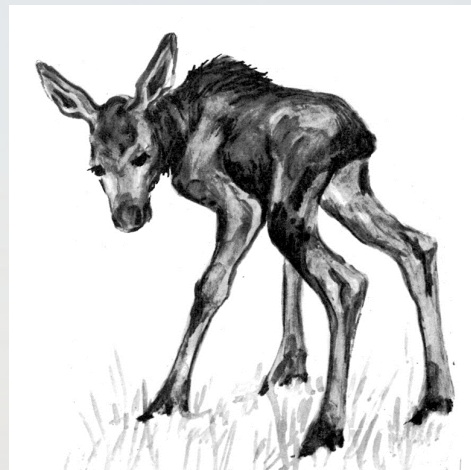

Prosjektet
Elgkalven
Trampe

Prosjektet Elgkalven Trampe

- søknad til fylkeskommunale del av Viltfondet
- finansiering av feltobduksjon/prøvetaking og/eller inntransport til Veterinærinstituttet
- nettverk av «Trampekontakter»
- ønsker full obduksjon og bredest mulig prøveanalyse på elgkalver som blir funnet døde eller syke og avlivet (Vilt-HOP)
- finne dødsårsak
- kunnskap om medvirkende faktorer

Fra flere områder i Norge får vi rapporter om fallende antall elgkalver, funn av syke og døde elgkalver og lav tilvekst hos de elgkalvene som overlever. Dette prosjektet har som mål å øke innsendelsen av elgkalver som er funnet døde eller avlivet på grunn av sykdom, slik at vi kan obdukere dem, ta prøver og finne ut hva som gjør at de blir svake og syke.

Bakgrunn - små og færre elgkalver [▾](#)

Formål [▾](#)

Mulige årsaker [▾](#)

Samarbeidspartnere [▾](#)

Fortsettelse følger [▾](#)

Syke eller små elgkalver som blir funnet/skutt i elgjakta i 2024 [▾](#)

Kontaktpersoner ved funn av syk eller død elgkalv [▾](#)

Undersøkte elgkalver [▾](#)

Kontaktpersoner ved funn av syk eller død elgkalv

Om du ser en **syk elgkalv** skal du varsle den kommunale viltforvaltningen eller fallviltgruppa i kommunen. Om du ikke vet hvem dette er, kan du ringe politiet på **02800**, slik at de kan varsle videre til fallviltgruppa. Fallviltgruppa vil da ta kontakt med de regionale kontaktene i listen nedenfor.

Dersom du finner en **død elgkalv**, kan du ta direkte kontakt med en av de regionale feltkontaktene i området. Se listen nedenfor.

Fylke	Navn	Mobil
Agder, vest	Jon S. Kongevold	Vis telefonnummer
Agder, vest	Eirik Haugland	Vis telefonnummer
Agder, vest	Jonas Oliver G. Stølen	Vis telefonnummer
Agder, vest	Kåre Jan Mygland	Vis telefonnummer
Agder, hele	Øyvin Froland	Vis telefonnummer
Agder, aust	Kåre Sander Nilsen	Vis telefonnummer
Agder, aust	Alf Eivind Myren	Vis telefonnummer
Agder, aust	Harald Lunden	Vis telefonnummer
Agder, aust	Lars Johan Skjeggedal	Vis telefonnummer
Telemark	John-Ole Nardskog	Vis telefonnummer
Telemark	Kjetil Stubberød	Vis telefonnummer
Telemark	Atle Slåen	Vis telefonnummer
Vestfold	Ole Brekke Waale	Vis telefonnummer
Vestfold	Rune Norhall	Vis telefonnummer
Buskerud, østre	Gunnar Stensby	Vis telefonnummer
Buskerud, østre	Helge Jakobsen	Vis telefonnummer
Buskerud, østre	Roger Reinslo	Vis telefonnummer
Østfold	Hans Ole Arnesen	Vis telefonnummer
Østfold	Jan Erik Skaar	Vis telefonnummer
Østfold	Roar Kjølørbakken	Vis telefonnummer
Trøndelag, Fosen	Kari Åker	Vis telefonnummer
Trøndelag, Fosen	Simon Larsen	Vis telefonnummer
Trøndelag, Fosen	Johan Kvernland	Vis telefonnummer
Innlandet, nordre	Jakob Grothe	Vis telefonnummer
Innlandet, nordre	Emil Grothe	Vis telefonnummer
Innlandet, nordre	Vidar Vange	Vis telefonnummer

Resultater så langt i 2024

- Veldig fornøyd med Trampekontaktens innsats
- kadaver/prøver fra 57 elgkalver
- latt være å ta inn kanskje 20...?
- flertallet ikke veldig råtne
- få påkjørsler, fallulykker mv.
- mulig å finne dødsårsak

Funn

- de fleste små og avmagret
- i juni enkelte uten melk i magen - forlatt av mor?
- i august og videre – full vom, men lav vekt, fravær av fett og dårlig muskelsatt

Funn

- mange med klostridier i blodet
- en del «tilfeldige infeksjoner»
- mange *Giardia*
- lite innvollsorm
- enkelte hjernemark?
- en del mjøldrøye
- ikke påvist blåtunge-virus

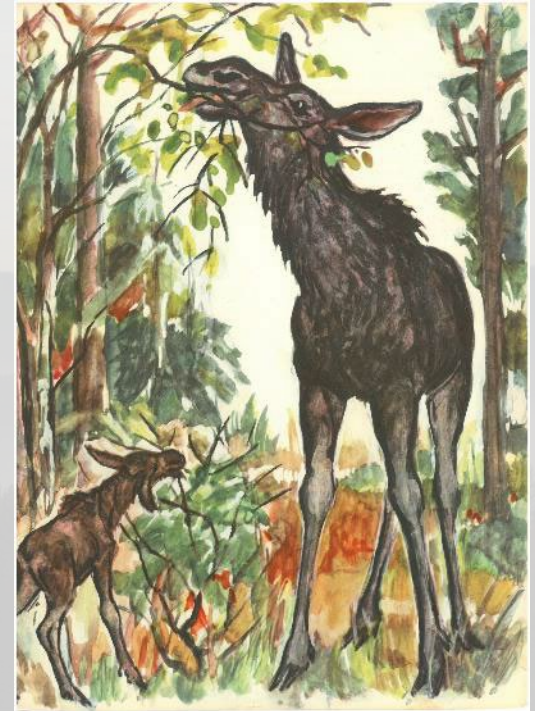
Trampe – hypotese 1: Varmestress

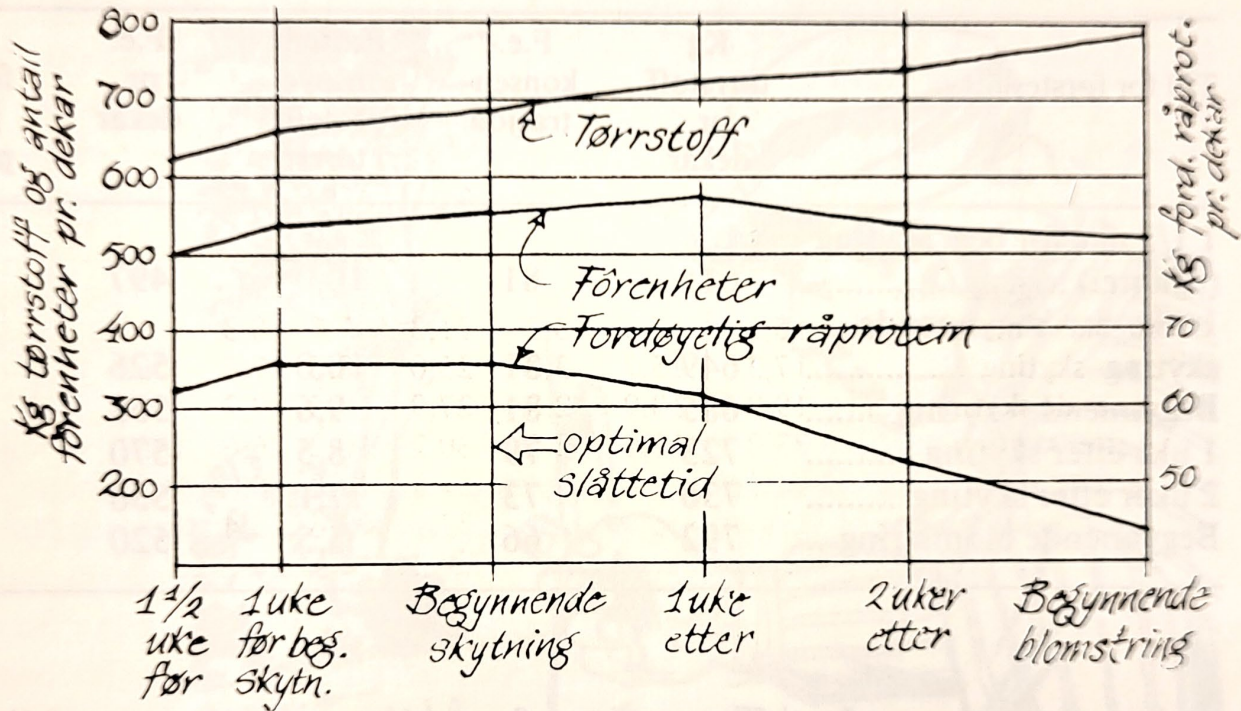
- Ser nedgang i elgbestand i mange sørlige områder
- Elgen er tilpasset kaldt klima
  - øker stoffskifte, pust og puls allerede ved 14 – 20°C, peser ved 20°C
  - reduserer fôrintak
  - beveger seg mindre, hviler mer
  - søker skygge (vann?)
- Gir mye varme økt energiforbruk og mindre energiinntak hos mor og kalv?
  - leveområde avgjørende?

Trampe – hypotese 2: Vekstsesong

- Elgen avhengig av det veldig næringsrike fôret i mai-juni
- Stadig tidligere vår – opp til to uker tidligere, tre uker lengre vekstsesong siden 1960
- Høye temperaturer tidlig
- Av og til tørr forsommer
- Senket næringsinnhold og mye fiber i plantene på et tidligere tidspunkt?

Slåttetidas betydning for avling og kvalitet. Figuren gjelder to gangers høsting.

Figur fra «Plantekultur», Nome & Nedrebø, Landbruksforlaget, 1987

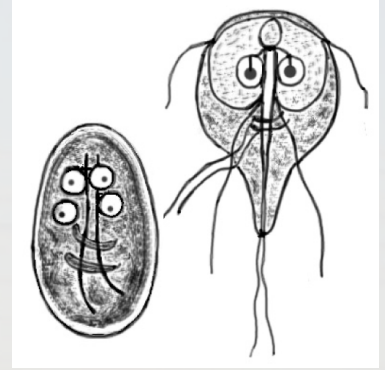
Trampe – hypotese 3: Sykdommer

- Elgen ikke så motstandsdyktig mot sykdommer?
- Varmere klima større belastning med vektorer og parasitter
  - flått, hjortelusflue, hjerneorm, lungeorm, innvollsorm, ikter, mfl.
- Mer hjort - «tilsynelatende konkurranse»?

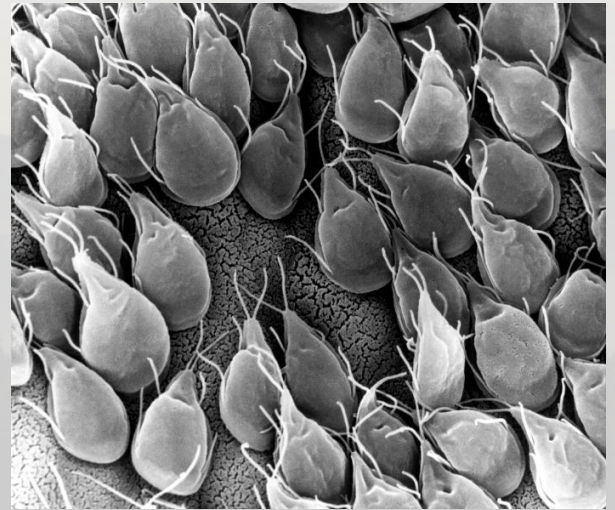

Giardia

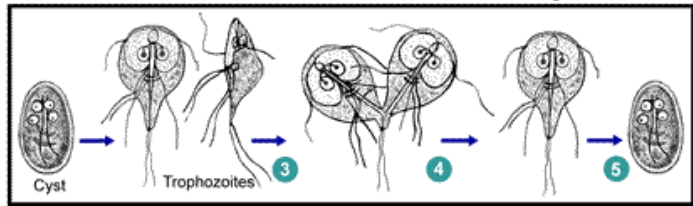
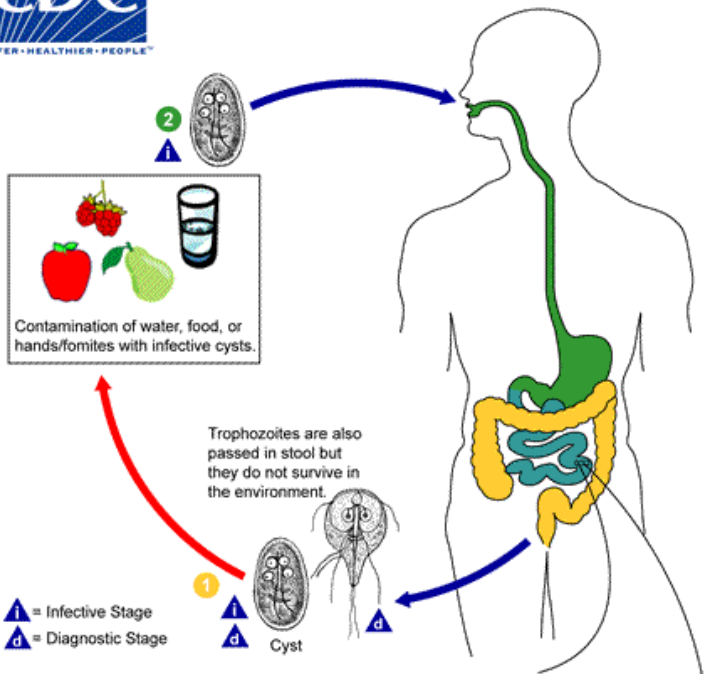
- Litt uventet
- Encellet parasitt - ligger oppå tarmcelle-overflaten
- Ødelegger tarmceller
- Hemmer proteinopptak
- Klimavinner?

Bilde: CDC/
Alexander J.
da Silva/
Melanie Moser

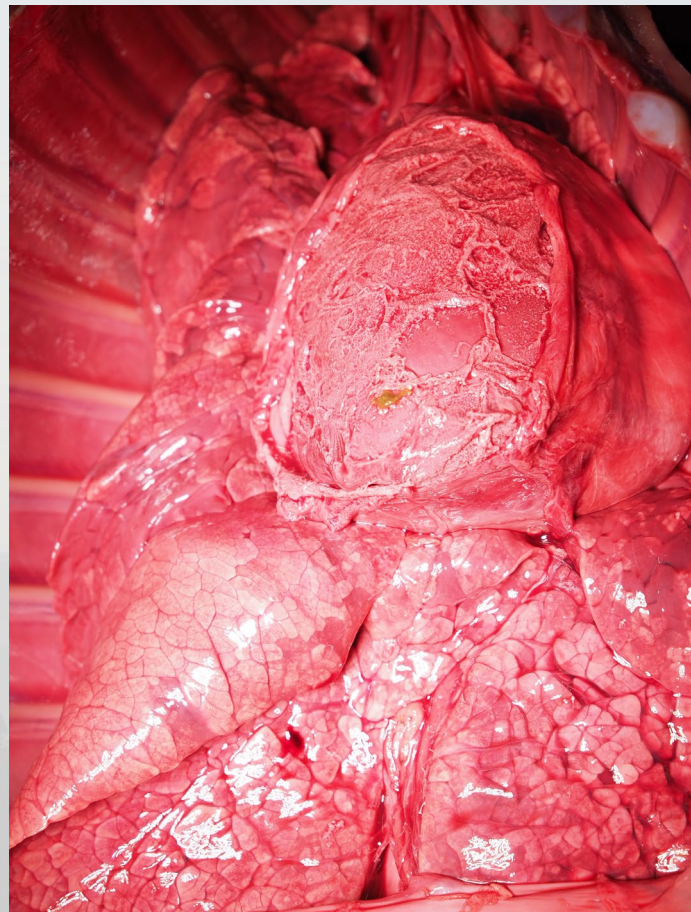

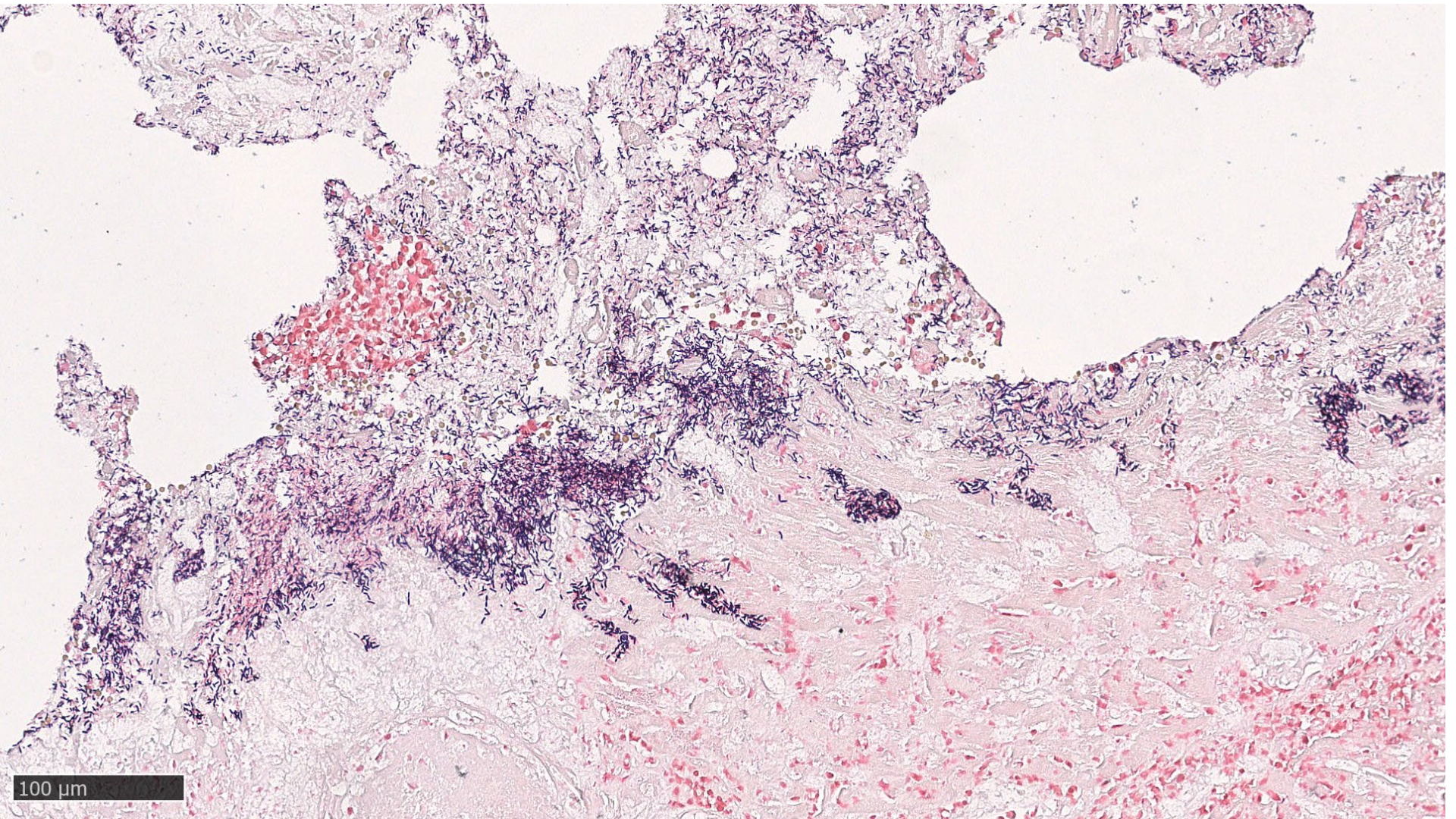
Bilde: Dr. Stan Erlandsen (1988) - Public
Health Image Library -- image #11632

Klostridier

- sporedannende bakterier
- finnes i miljøet og tarmkanalen
- del av forråtnelsesfloraen
- men kan også gi sykdom...
- toksindannende
- vanskelig å tolke
  - *Giardia*
  - tarmparasitter
  - sult/svakhet
  - del av dødsmekanismen?

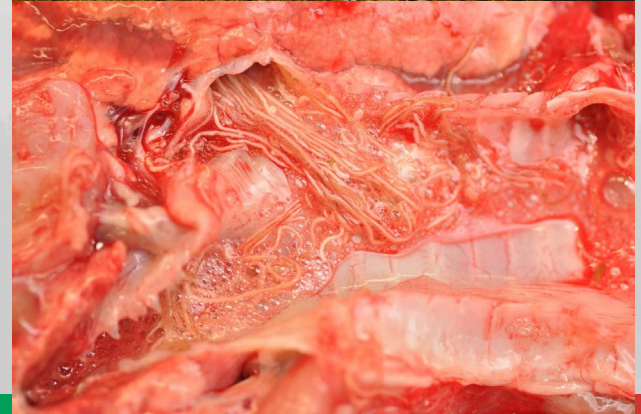

100 μ m

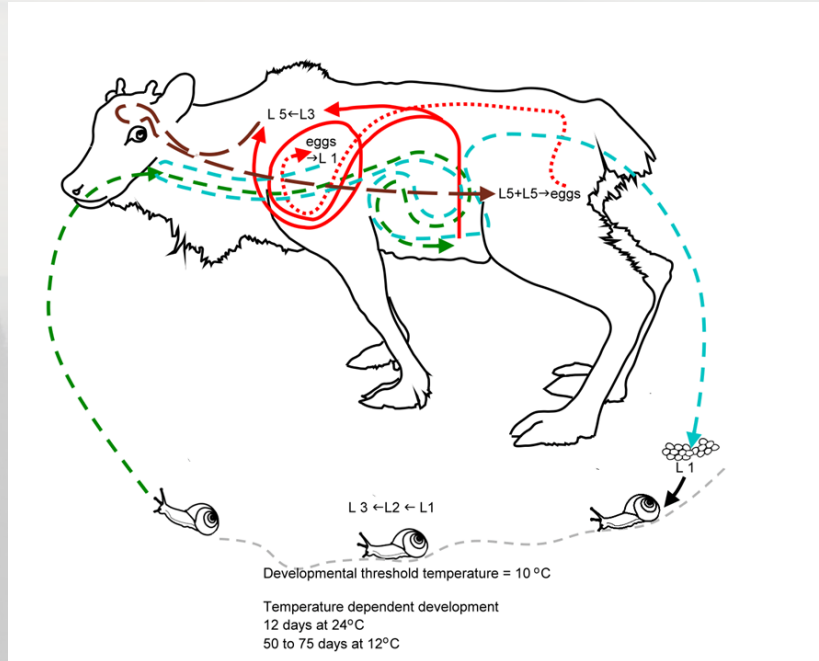

Ikke mye innvollsorm – litt lungeorm

- En del forskjellige
- *Haemonchus* i løpen
- enkelte med litt *Dictyocaulus*
- ikke uventet med lav byrde på elgkalver

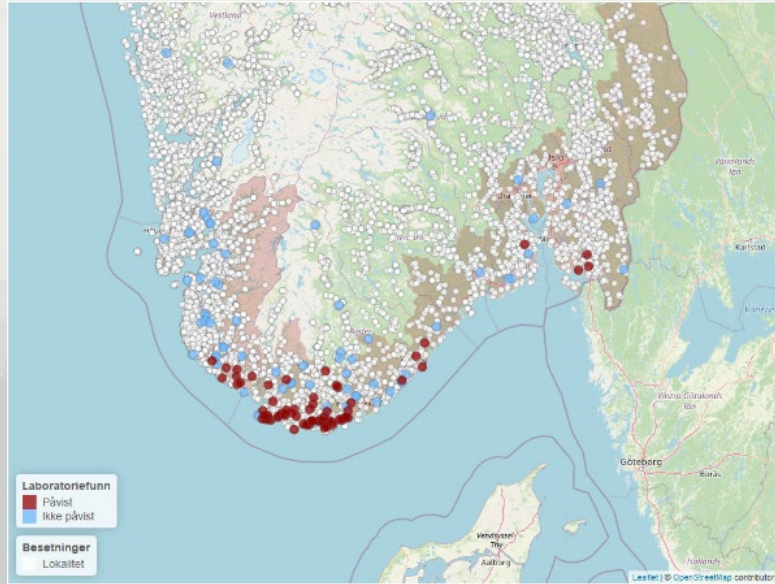

Enkelte med hjernemark?

Elgkalv mistenkt for hjernemark filmet av Ronald Hårberg, Rissa

Ikke blåtungevirus

Blåtunge-undersøkelser hos sau og storfe i Norge fra 5. september 2024 til 7. november 2024, kl: 10:00. Arealet til risikokommuner er markert med rosa farge. © Veterinærinstituttet 2024.

Mye mjøldrøyeforgiftning?

- (ergotisme)
- sopp som vokser på grasaks
- giftstoff som «snører igjen» blodkar
- uavklart sammenheng mellom forekomst av soppen, giftstoffene og klima

Bilde fra Simon Larsen, Åfjord

Mye mjøldrøyeforgiftning?

- (ergotisme)
- sopp som vokser på grasaks
- giftstoff som «snører igjen» blodkar
- uavklart sammenheng mellom forekomst av soppen, giftstoffene og klima

Ergotisme
hos elgkalv
felt i
Flesberg
2024

Ergotisme
hos elgkalv
felt i
Flesberg
2024

Hva med anaplasma & co?

- planlegger å undersøke for anaplasma, babesia, bartonella mfl. utover vinteren

Undersøkelse av syke/selvdøde elgkalver i Agder og Vestfold/Telemark 2023

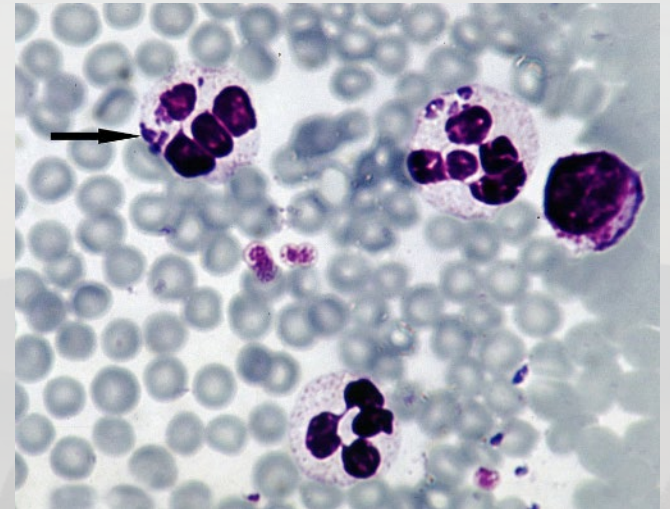

Prosjektansvarlig: Olav Rosef

Anaplasmosse

- sjodogg, granulocytær anaplasmosse
  - hvite blodceller (nøytrofiler)
  - nedsatt immunforsvar → andre sykdommer
  - høy feber – tap av appetitt
  - hjort vanlig
  - rådyr vanlig
  - rein alvorlig syk

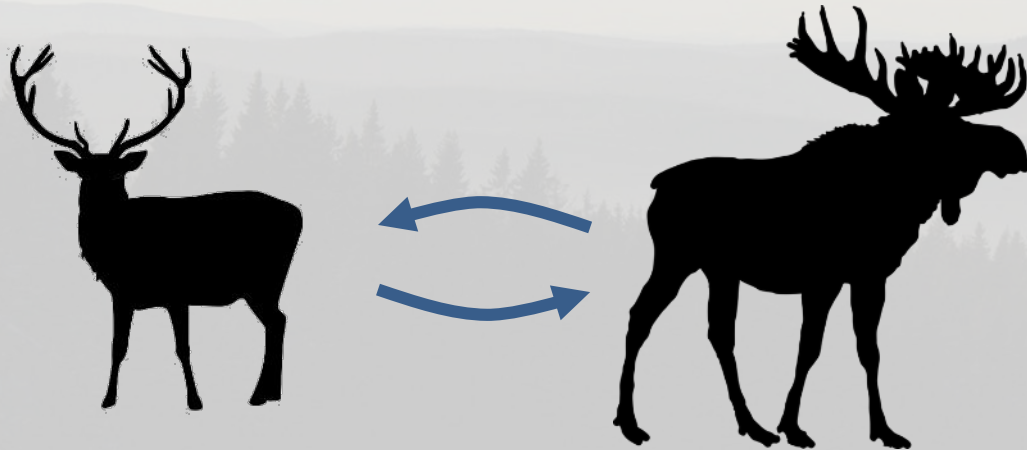
CC-BY-SA-3.0

Bilde: Lars Qviller,
Veterinærinstituttet

Tilsynelatende konkurranse

- «Apparent competition»
- det at to arter påvirker hverandre på grunn av at de har en felles fiende (rovdyr, parasitt, smittestoff)

Hypotese:

Om hjorten og rådyret er bedre tilpasset «varmekjære» parasitter og smittestoff enn elgen, vil tette bestander av de førstnevnte over tid kunne utkonkurrere sistnevnte.

Veien videre - Trampe 2

- Fortsette innsamlingen av elgkalver – viktig for å se eventuell forskjell mellom år
- Planlagt søknad til mulige finansieringskilder
- Samarbeid mellom partnerne fra Trampe 1 og Høgskolen i Innlandet
- Utgangspunkt i de tre hypotesene

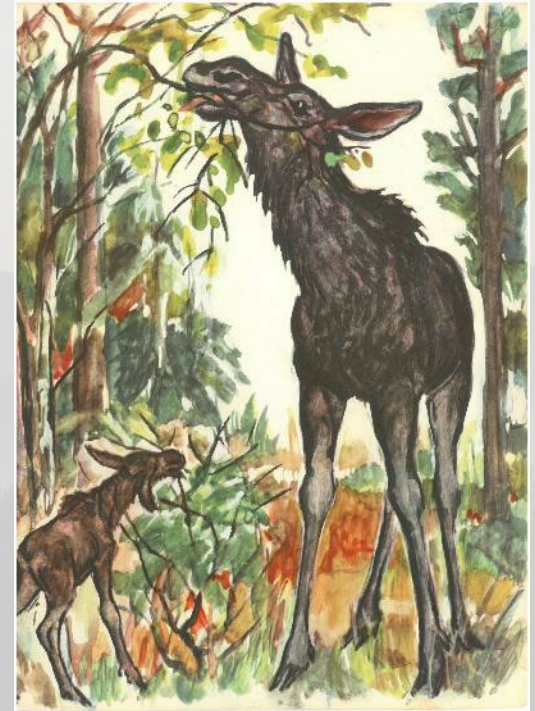
Trampe – hypotese 1: Varmestress

- Hvordan undersøke?
  - bedøve og veie et mindre antall kalver sm. mor
  - GPS-sender, temperatursensor, aktivitetssensor
  - studere atferd, kroppstemperatur og områdevalg ved varme temperaturer
  - måle vektutvikling hvis mulig
  - vurdere brunsttidspunkt og fødselstidspunkt neste år

Trampe – hypotese 2: Vekstsesong

- Hvordan undersøke?
  - studere beiteatferd og plantevalg hos ku og kalv
  - undersøke næringsinnhold
  - se på sammenhengen mellom værforhold og næring i beiteplantene
  - sammenstille med slakteveker og funn ved undersøkelser av syke/døde dyr

Trampe – hypotese 3: Sykdommer

- Hvordan undersøke?
  - obduksjon
  - vurdere utviklingen av fordøyelsessystemet og kondisjonen
  - undersøke for ulike smittestoffer, stress og immunforsvar ved hjelp av avanserte molekylærbiologiske teknikker
  - se på forekomsten av samme smittestoffer hos normal elgbestand og andre arter i ulike områder
  - sjekke sporstoffstatus mv.

Betydning utover greit å vite?

- «Tilfluktssteder» med skygge, vann og næringsrikt fôr?
- Skogbruk som gir bedre beiteplanter (halvskygge)?
- «Avl» på kyr som får kalv tidlig?
- Tilgang på okser?
- Bestandsregulering av hovedverter for aktuelle sykdommer og parasitter?

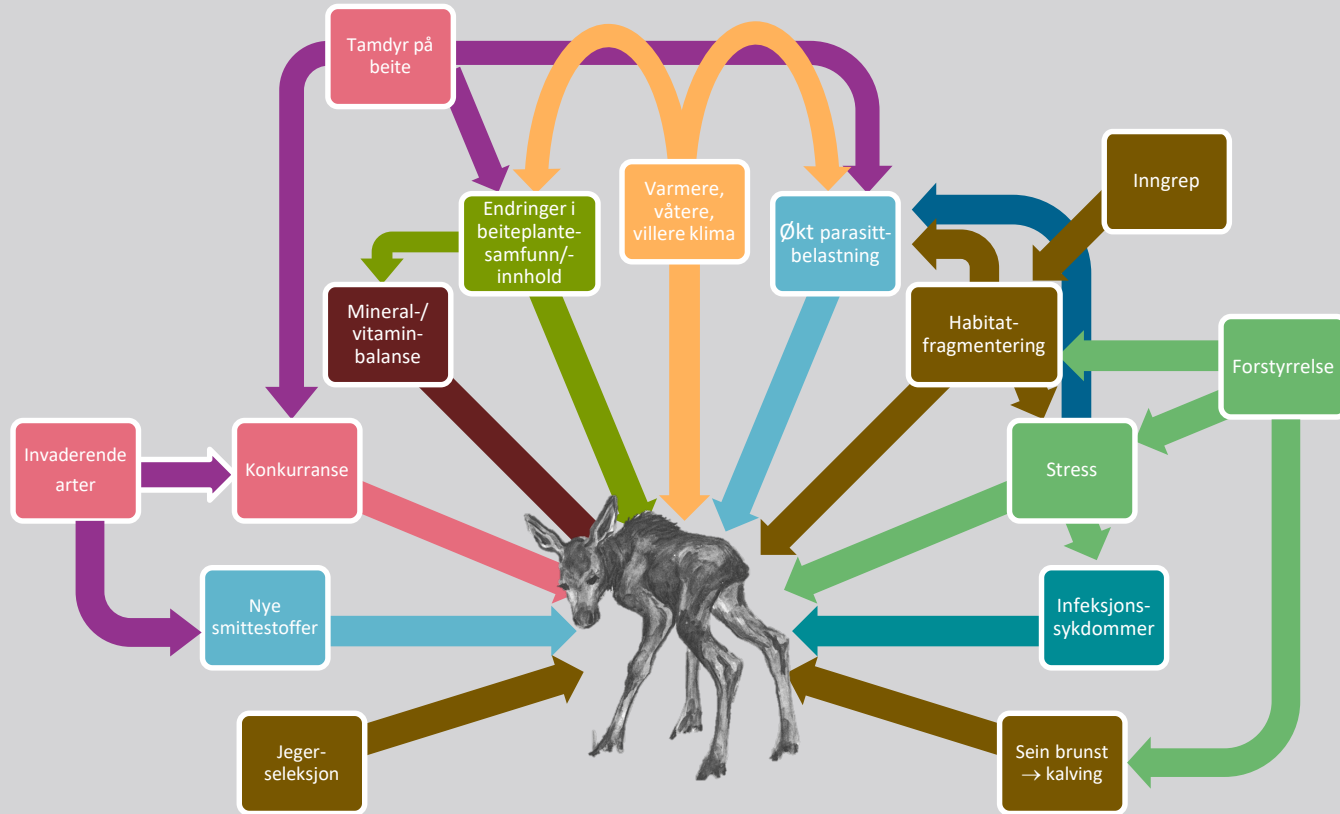
Oppsummering:

- Elgkalven Trampe gir ny kunnskap
- Avmagring viktig årsak til sykdom og død hos undersøkte elgkalver
- Mulig svekket immunsvær

- Tenker å trække videre om folk orker...

Prosjektet
Elgkalven
Trampe

Figur basert på «Willy Villrein i Villrede» utarbeidet av B. Ytrehus, NINA i 2015 og Inga Borgs «Elgen Trampe», Aschehoug, 1963

